

Н. М. Ступень,
к. е. н., доцент, доцент кафедри кадастру територій,
Національний університет "Львівська політехніка", м. Львів

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ

N. Stupen,
PhD Candidate of Economic Sciences, Docent, Associate Professor
of Territories Cadastre, "Lviv Polytechnic" National University, Lviv

INVESTMENT PROVISION DEVELOPMENT OF RESORT AND RECREATIONAL AREAS

У статті обгрунтовано перспективні механізми реалізації інвестиційних проектів у розвитку курортно-рекреаційних територій у рамках спеціальних економічних зон. Визначено особливості інвестиційного забезпечення туристично-рекреаційної сфери, що передбачають розширення інвестиційної бази учасників, інтеграцію інвестиційно активних підприємницьких структур, прискорення окупності вкладень, які сприяють залученню інвестицій у розвиток курортно-рекреаційних територій.

In the article justified the mechanisms of investment projects for developing of resort and recreational areas in special economic zoon. Identified specifics of investment support to tourism and recreation industry, by the expanding of the investment base of participants, integration of businesses active investment, accelerating return of conducive to investment in the development of resort and recreational areas.

Ключові слова: курортно-рекреаційні території, інвестиційне забезпечення, розвиток, спеціальні економічні зони.

Keywords: resort and recreational areas, investment support, development, special economic zones.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У формуванні ефективної системи, орієнтованої на сталий розвиток рекреаційного потенціалу сфери туризму України, слід забезпечити вирішення організаційних, інфраструктурних та інституційних питань. На сьогодні ринок рекреаційних послуг на території України досяг такого рівня розвитку, за якого недооцінка важливості обгрунтованої системи фінансування стає серйозною перешкодою для забезпечення стабільності рекреаційної галузі та сталого розвитку країни. Під час розв'язання теоретико-методичних проблем управління регіональною туристично-рекреаційною сферою слід чітко визначити необхідність формування дієвого інвестиційного механізму розвитку курортно-рекреаційних територій, який повинен збалансувати функціонування всіх галузей рекреаційної галузі, спрямовуючи їх діяльність на задоволення туристичних і рекреаційних потреб суспільства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичною основою проблем управління розвитком туристично-рекреаційного комплексу стали наукові праці вітчизняних вчених Т. Андрієнко, О. Амоші, Б. Буркинського, В. В'юна, Т. Галушкіної, В. Горлачука, Л. Грановської, А. Сохничя, А. Третьяка, С. Харічкова та ін. Серед провідних зарубіжних дослідників, які займалися проблемами фінансового забезпечення розвитку рекреаційних територій, слід назвати Р. Браймера, П. Вільямс, П. Джонсона, К. Купера, Р. Ланкара, Р. Оллі, Дж. Уокера, Ф. Флетчера. Незважаючи на всебічний

аналіз проблем розвитку рекреаційних територій та вітчизняної туристично-рекреаційної галузі зокрема, досі залишається нез'ясованим питання щодо можливості фінансування рекреаційної сфери в умовах ринкової економіки, а також становлення відповідного інвестиційного забезпечення та необхідності визначення меж державного регулювання відносин у рекреаційному природокористуванні.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є обгрунтування напрямів інвестиційного забезпечення розвитку курортно-рекреаційних територій у ринкових умовах господарювання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інвестиційна політика, що здійснюється на всіх рівнях управління з метою розвитку туристичного потенціалу територій, включає такі основні напрями: поліпшення інвестиційного клімату, підвищення інвестиційної привабливості рекреаційних проектів, орієнтацію на максимальне зростання обсягів прямих інвестицій. Можливість реалізації цих напрямів багато в чому залежить від інвестиційної надійності системи туристично-рекреаційної діяльності, зокрема реалізованих інвестиційних проектів у цій сфері.

На сьогодні мережа суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності України налічує 3182 одиниці підприємницьких суб'єктів. У структурній мережі за типами суб'єктів туристичної діяльності найбільшою категорією є турагенти — 80% від загальної кількості суб'єктів.

Таблиця 1. Суб'єкти туристично-рекреаційної діяльності в Україні, 2015 р.

Показник	Усього	У тому числі		
		тур-оператори	тур-агенти	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність
<i>Юридичні особи</i>				
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, одиниць	1785	500	1228	57
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	8086	4131	3799	156
з них				
мають спеціальну освіту в галузі туризму	3735	1806	1862	67
жінки	5835	2915	2824	96
особи до 30 років	2517	1462	1027	28
Дохід від надання туристичних послуг, млн грн.	4797,7	4233,7	549,8	14,2
<i>Фізичні особи-підприємці</i>				
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, одиниць	1397	x	1319	78
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	1502	x	1438	64
з них мають спеціальну освіту в галузі туризму	694	x	661	33
Кількість неоплачуваних працівників (власники, засновники підприємства та члени їх сімей), осіб	668	x	632	36
Дохід від надання туристичних послуг, млн грн.	639,8	x	633,1	6,7

Джерело: сформовано автором за даними Держстату.

Кількість туристів — громадян України, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності впродовж року, становила понад 2 млн осіб, іноземних туристів — 15 тис. осіб (табл. 1). Для переважної більшості туристів (84%) основною метою подорожі була організація дозвілля та відпочинку.

Дохід юридичних осіб від надання курортно-рекреаційних та туристичних послуг становив 4797,7 млн грн., фізичних осіб-підприємців — 639,8 млн грн. (рис. 1).

Трансформація форм власності в поєднанні зі стагнацією показників економічного розвитку туристично-рекреаційної галузі загострили проблему інвестицій як джерела розширеного відтворення. Капітальні інвестиції впродовж 2011—2015 рр. скоротилися більш ніж у 10 разів (рис. 1). Характерна для курортно-рекреаційної сфери висока еластичність попиту забезпечує волатильність відповідного ринку, що змушує регіональні і муніципальні органи, інвесторів і підприємців вишукувати нові форми підтримки і розширення попиту у цьому секторі господарства. Діючі на ринку курортно-рекреаційної сфери організації не мають спільного об'єднаного осередку або представлені невеликими вузькогалузевими групами, що обмежує їх здатність до самостійного інноваційного розвитку, конкуренції із зарубіжними фірмами. Тому одним з найістотніших стимулів із залучення інвестицій є наявність інститутів розвитку, що функціонують на принципах державно-приватного партнерства, зокрема, таким інститутом є спеціальні економічні зони [2].

Порядок створення і ліквідації та механізм функціонування спеціальних (вільних) економічних зон на території України, загальні правові і економічні основи їх статусу, а також загальні правила регулювання відносин суб'єктів економічної діяльності визначаються Законом України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон". Метою створення

спеціальних (вільних) економічних зон є залучення іноземних інвестицій, сприяння їх розвитку, активізація спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності.

Згідно з чинним законодавством, станом на 1 січня 2015 р. в Україні утворено 10 спеціальних (вільних) економічних зон (С(В)ЕЗ) та 65 територій пріоритетного розвитку (ТПР) із спеціальним режимом інвестиційної діяльності у 12 областях України. За даними статистичного спостереження, станом на 1 січня 2015 р. у шести С(В)ЕЗ та на восьми ТПР реалізуються 94 проекти. Цими проектами передбачено надходження інвестицій в обсязі 1036,0 млн дол. США, з них у С(В)ЕЗ — 523,8 млн дол. (50,6% від загального обсягу), на ТПР — 512,2 млн дол. (49,4%) (табл. 2). За інвестиційними проектами, що реалізуються, фактично надійшло 1035,2 млн дол. інвестицій, що становить 99,9% передбачених обсягів, з них 658,2 млн дол. (63,6% від обсягу надходжень) — у С(В)ЕЗ, 377,0 млн дол. (36,4%) — на ТПР. Українськими інвесторами вкладено 671,1 млн дол. інвестицій (64,8% від загального обсягу), іноземними — 364,1 млн дол. (35,2%). У 2014 р. внесено 35,2 млн дол. українських інвестицій.

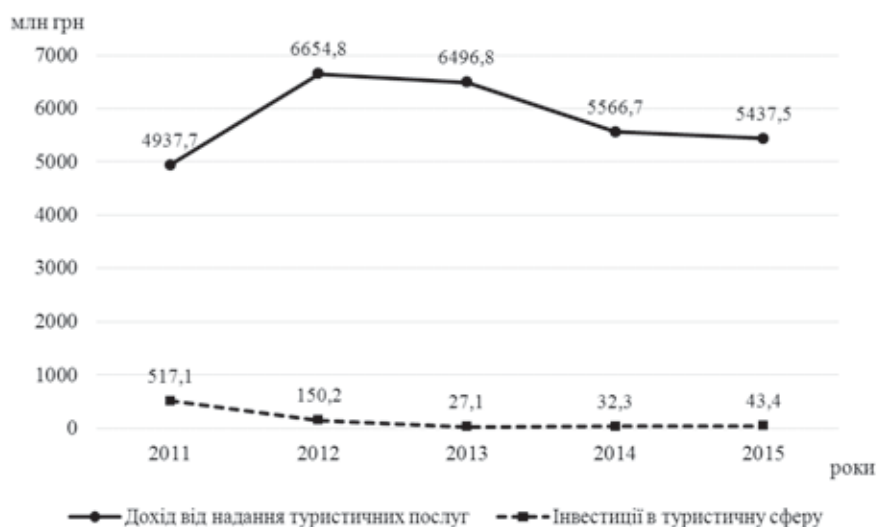

Рис. 1. Дохід від надання туристичних послуг та інвестиційне забезпечення галузі, млн грн.

Таблиця 2. Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України (тис. дол. США), 2014 р.

	Передбачено		Фактично надійшло інвестицій з початку	
	проектами	на рік	реалізації проектів	звітного року
Україна	1036025,2	29035,0	1035212,5	35220,2
Усього за спеціальними (вільними) економічними зонами	523824,4	27093,6	658241,3	33469,3
СЄЗ "Донецьк"	7000,0	–	3467,0	–
СЄЗ "Закарпаття"	268754,5	2125,5	361075,2	4716,2
СЄЗ "Славутич"	609,7	–	69,5	–
СЄЗ "Яворів"	198079,2	22097,8	211860,4	22637,0
С(В)ЄЗ "Порто-Франко"	29981,6	–	66700,7	6082,3
СЄЗ "Рені"	19399,4	2870,3	15068,5	33,8
Усього за територіями пріоритетного розвитку	512200,8	1941,4	376971,2	1750,9

Залежно від господарської спрямованості та економіко-правових умов діяльності, можуть створюватися такі спеціальні економічні зони: вільні митні зони і порти, експортні, транзитні зони, митні склади, технологічні парки, технополіси, комплексні виробничі зони, туристично-рекреаційні, страхові, банківські тощо.

Цілі спеціальних економічних зон туристично-рекреаційного типу: підвищення конкурентоспроможності рекреаційної діяльності, розвиток лікувально-оздоровчих курортів, розвиток діяльності з організації лікування та профілактики захворювань. Найпоширенішими перевагами, якими користуються туристично-рекреаційні економічні зони, крім адміністративних, інфраструктурних переваг, виступає спеціальний режим податкових пільг, що формалізується в нормативно-правових документах. Податкові пільги надаються терміном від 5 до 10 років і стосуються зменшення податку на прибуток, податку на землю, транспортного податку тощо. Такий підхід дає змогу певною мірою стабілізувати інвестиційний клімат на територіях спеціальних економічних зон, застосовувати загальні умови оподаткування з відповідними вилученнями згідно з Податковим кодексом України.

Потрібно звернути увагу на те, що податкові преференції — це не всемогутній засіб для залучення вітчизняних та зарубіжних інвестицій. Його ефективність залежить від таких організаційно-практичних чинників: політичної стабільності, розвитку виробничої та соціальної інфраструктури, наявності професійних кадрів, забезпечення режиму "одного вікна", мінімізації перешкод доступу на територію спеціальних економічних зон. Окрім того, до таких чинників відносять також залучення приватних інвестицій, що передбачає активну взаємодію з державними органами як в частині встановлення частки ризиків, так і в частині надання державних гарантій у процесі довгострокового кредитування та розміщення облігаційних позик для стимулювання розвитку туристично-рекреаційних економічних зон.

На нашу думку, з огляду на необхідність залучення додаткових інвестицій та з метою покриття дефіциту бюджетних коштів у процесі прискореного формування спеціальних економічних зон курортно-рекреаційного типу державі потрібно випустити загальноукраїнську довгострокову облігаційну позику у вигляді цінних паперів. Такий документ дає змогу отримати після закінчення визначеного терміну вказану номінальну вартість

або її дохідний еквівалент. Облігації державної позики, що гарантують покриття ризиків, характеризуються високим рівнем надійності, тому що теоретично держава не здатна збанкрутувати.

Виплати доходів за облігаціями будуть здійснюватися в розмірі постійної номінальної відсоткової ставки у вигляді виграшу в обсязі 35% від загальної вартості облігації впродовж певного терміну (наприклад, десяти років). Тиражі виграшних облігацій публікуються, починаючи з другого року, а решта облігацій після закінчення визначеного терміну погашаються згідно з номінальною вартістю та врахуванням рівня інфляції. В умови розміщення позики обов'язково

мають включатись умови виграшу та встановлена періодичність розіграшів облігацій певного випуску згідно з типами лотерейних квитків.

Для визначення прибутковості облігацій використовується відсоткове співвідношення ціни її придбання та номінальної вартості. Відсотковий дохід за цінними паперами, випущеними державою, не включається до розрахунку розміру податку на прибуток.

Використання таких облігацій гарантує захист інтересів як населення, так і корпоративних покупців від інфляційних процесів, оскільки погашення здійснюється з урахуванням середнього показника інфляції за останні три роки. Окрім того, виділені засоби корпоративних підприємств слід визначати як витрати для розрахунку податку на прибуток. Для банківської сфери припустиме скорочення обов'язкових резервних коштів на обсяг придбаних державних облігацій.

На сьогодні найважливішим джерелом залучення додаткових інвестицій є облігаційна схема залучення грошових коштів з гарантованим доходом. Закордонний досвід свідчить про ефективність роботи такого механізму у провідних країнах світу, що зумовлює необхідність його розширення в нашій країні та створення інституту облігаційного ринку. Вирішальну роль на етапі становлення повинна зіграти вітчизняна банківська система. Проте в нашому законодавстві банківський сегмент передбачає на особливих умовах у сфері ринкових відносин.

Закордонний досвід формування та функціонування всіх форм особливих економічних зон згідно з принципами партнерства держави та приватних господарств забезпечує зростання виробничого потенціалу, зменшення безробіття, покращення інфраструктури, зрештою значний мультиплікативний ефект. Це повністю відповідає і потребам туристично-рекреаційних особливих економічних зон. На сьогодні у світі туризм забезпечує 9% загальносвітового ВВП. Згідно із експертними оцінками, загальний внесок рекреаційної галузі та туризму у формування світової зайнятості складає одне робоче місце з 12-ти. Незважаючи на процеси стагнації в світовій економіці, туризм та рекреація продовжують підтримувати стійкість та демонструють сильну відновлювальну здатність.

Згідно із прогностичними розрахунками Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO), обсяг рекреаційної галузі сягне 10% світового ВВП уже до 2022 р.,

що становить близько 10 трлн дол. США одночасно забезпечивши 10% загальносвітової кількості робочих місць. Згідно із розрахунками UNWTO, на сьогодні туризм — це єдина галузь економіки у всьому світі, що демонструє своє зростання. Наша країна може зайняти лідируючі позиції в галузі рекреації за умови, якщо туризм на практиці буде пріоритетним напрямом розвитку країни, що передбачає забезпечення відповідними інструментами необхідної кількості інвестицій.

Суб'єкти господарювання всередині спеціальних економічних зон курортно-рекреаційного типу мають право здійснювати на її території винятково туристично-рекреаційну діяльність у рамках відповідної угоди. Під туристично-рекреаційною діяльністю мається на увазі діяльність юридичних осіб, приватних підприємців у сфері будівництва, реконструкції та експлуатації об'єктів туристичної індустрії, об'єктів санаторно-курортного лікування, медичної реабілітації та відпочинку громадян. Також до її складу входить туристична діяльність, розробка мінеральних родовищ, лікувальних грязей та інших природних ресурсів лікувального призначення, їх видобуток та використання в процесі санаторно-курортного лікування і профілактики різноманітних захворювань, медичної реабілітації, організації відпочинку громадян, промислового розливу мінеральних вод. Створення спеціальних економічних зон туристично-рекреаційного призначення на території нашої країни не лише підвищить її курортний потенціал, а й забезпечить можливість комплексного використання природних ресурсів.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Ефективний механізм інвестиційного забезпечення курортно-рекреаційних територій загалом зводяться до реалізації стратегії збалансування процесів інвестиційної діяльності у сфері приватно-державного партнерства щодо спеціальних економічних зон у формі співфінансування проектів, залучення довгострокових кредитів комерційних банків, використання податкових пільг, а також залучення грошових коштів населення. Загалом, імперативи інвестиційного забезпечення розвитку курортно-рекреаційних територій ставлять перед економікою, поряд з високою адаптивністю середовища, завдання володіти достатньою організаційно-фінансовою цілісністю і бути схильними до активної інвестиційної функції. Ці якості є необхідними рекреаційній сфері для здійснення активного інвестиційного менеджменту, ефективного управління відтворювальними процесами у відповідних спеціальних економічних зонах туристично-рекреаційного типу.

З огляду на актуальність створення спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку курортно-рекреаційного типу та низку питань щодо класифікації рекреаційної галузі дослідження потребують подальшого у цій сфері розгляду.

Література:

1. В'юн В.Г. Теоретичні аспекти управління розвитком та формування рекреаційних територій / В.Г. В'юн, О.М. Гайдаєнко // Економічний вісник НГУ. — 2007. — № 2. — С. 91—97.

2. Вуйцик О. Вплив податкового регулювання на інвестиційну діяльність у рекреаційно-туристичному комплексі України / О. Вуйцик // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. — 2012. — Вип. 29 (2). — С. 35—44.

3. Захарченко П.В. Модель інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку курортно-рекреаційного комплексу / П.В. Захарченко // Інвестиції: практика та досвід. — 2013. — № 7. — С. 4—6.

4. Каменщиков П.В. Использование современных финансовых инструментов при реализации инвестиционных проектов в особой экономической зоне туристско-рекреационного типа / П.В. Каменщиков // Сб. статей Под ред. А.М. Симичева. — Выпуск 31. — М.: МАКС Пресс, 2010. — С. 44—52.

5. Назаралиев И.З. Туристско-рекреационные особые экономические зоны: правовые, организационные и финансовые условия функционирования / И.З. Назаралиев // Экономические науки. — 2012. — № 12. — С. 105—110.

6. Попов А.Р. Кластерные формы организации и финансирования курортно-туристической сферы / А.Р. Попов // Региональная экономика. Теория и практика. Научно-практический и аналитический журнал. — 2010. — № 14 (149). — С. 54—57.

7. Williams, Peter W. (1994) Frameworks for assessing tourism's environmental impacts. In J.R.B. Ritchie and C.R. Goeldner (eds). *Travel, Tourism and, Hospitality Research* (second edition); New York: John Wiley and Sons Inc., pp. 425—436.

References:

1. V'iun, V.H. and Hajdaienko, O.M. (2007), "Theoretical aspects of the formation and development of recreational areas", *Ekonomichnyj visnyk NHU*, vol. 2, pp. 91—97.

2. Vujtsyk, O. (2012), "The impact of tax regulations for investment activity in the recreational and tourist complex Ukraine", *Visnyk L'viv's'koho universytetu*, no. 29 (2), pp. 35—44.

3. Zakharchenko, P.V. (2013), "Model Investment maintenance of innovative development of resort and recreational complex", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 7, pp. 4—6.

4. Kamenshnikov, P.V. (2010), "The use of modern financial instruments for investment projects in the special economic zone of tourist-recreational type", *Sb. statej Pod red. A.M. Simicheva*, no. 31, pp. 44—52.

5. Nazaraliev, I.Z. (2012), "Tourist-recreational special economic zones: the legal, organizational and financial conditions for the functioning of", *Jekonomicheskie nauki*, vol. 12, pp. 105—110.

6. Popov, A.R. (2010), "Cluster forms of organization and funding of health resort and tourism industry", *Regional'naja jekonomika. Teorija i praktika. Nauchno-prakticheskij i analiticheskij zhurnal*, vol. 14 (149), pp. 54—57.

7. Williams, P. Ritchie, J. and Goeldner, C. (1994), *Frameworks for assessing tourism's environmental impacts. Travel, Tourism and, Hospitality Research*, 2nd ed, John Wiley and Sons Inc., New York, USA.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2016 р.